

עלון דברי חיים לפרשת וישלח

"ואת אחד עשר ילדיו"

וברש"י: ודינה היכן היתה? נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו, ולכן נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירו למוטב ונפלה ביד שכם.

ולפי זה יש להבין מדוע במסכת פסחים אמרו חז"ל שכל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי, ולא אמרו אדרבה שמא תחזירו למוטב?

אלא, שאצל יעקב היה גלוי וידוע לפני הקב"ה שאם תימסר דינה לעשו תחזירוהו למוטב, ודוקא יעקב שהיה לו רוח הקודש היה צריך לדעת זאת, לכן נענש שלא נהג כך, אבל אנחנו איננו חייבים בזה ולא יכולים להיענש על זה כלל.

ולפי דברים אלו מיישב המנחת הלוי גם הסתירה מזה שיעקב נענש על זה אף על פי שלא נשתבחה על כך שמיאנה להינשא לעשו, כמו שפירש רש"י עה"פ "ועיני לאה רכות", שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכנתה וכו'.

והנראה בזה שרק ליעקב אבינו נגלה הדבר שתוכל דינה להחזירו למוטב, וללאה לא היה שום גילוי כזה. ויתכן גם שדווקא בדינה נאמר כן ולא בלאה.

"ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים"

ולא נמנע לקרוא אחרונים לאמצעים – לאה וילדיה האחרונים – אע"פ שיש עוד אחרים אחרים – ואת רחל ואת יוסף אחרונים – כי כלפי הקודמים הם קרובים אחרונים.

ומן הפסוק הזה יש תשובה לשואל על הפסוק "גדול היה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" שעל בית שני נאמר, ונמצא לפי זה כאילו אין עוד שלישי ח"ו, והתשובה: שפירושו כמו "ולאה וילדיה אחרנים", אף שיש עוד יוסף ורחל אחרונים להם. כן הבית שלעתידי, יהיה אחרון לזה השני.

ועוד ראייה לדבר מהנאמר בפרשת שמות "והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה...ולקחת ממימי היאר". הרי שנאמר עוד אות שלישי, למרות שקרא לאות הקודם אחרון.

והגאון מוויילנא פירש על פי דברים אלו את הפסוק: **"והיה הדם לכם לאות על הבתים"**, כי הנאמר במכת דם **"הדם"**, הוא אות על **"הבתים"**, שיבנו לעתיד לבא, שיהא בית שלישי למרות שהבית השני נקרא אחרון [כמו שהיה אות במכת דם, על אף שכבר נאמר על האות הקודם "האות האחרון"].

תוספות יום טוב

"ויאבק איש עמו...ויגע בכף ירכו"

אמרו חז"ל ויתר הקב"ה על עוון עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ולא ויתר על עוון ביטול תורה, שנאמר "על עזבם את תורת", הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו.

טעם הדבר נראה, שכשב' צדדים לוחמים זה בזה, אפילו כשיהיה לאחד מהם נצחון על חברו, מ"מ עדיין לא נגמרה המלאכה, שאפשר ומחר ינצח חירו, אבל כשהא' תקף ושלל מחבירו את הכלי זיין שהיה בידו, וחבירו נשאר בלי כלי זין, בזה נגמרה המלחמה, כי אי אפשר להילחם בלא כלי מלחמה.

כן דוגמת זה במלחמת היצר הרע, אשר העיד הקב"ה "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין", ושום כלי מלחמה אחר לא יצלח עליו רק לימוד התורה.

אם כך, כשישראל הן בטלין מלימוד התורה, אבדו את כלי המלחמה שלהם, ואין להם עוד במה ללחום כנגדו, מה שאין כן אם נכשל בעוונות, אפילו היותר חמורים, מ"מ יש תקוה שיתכן ועל ידי לימוד התורה יתעוררו לתשובה, וזה כלול במאמרם "שהמאור שבה מחזירן למוטב".

ולכן היצר הרע מתאמץ ומתחזק לבטל מלימוד התורה יותר משאר כל המצוות.

רבי אלחנן וסרמן

"ויוותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו"

רבי יצחק עראמה זצ"ל פירש את המאורע כמעשה אבות סימן לבנים: כל זמן שהעביר יעקב אבינו את כל אשר לו, שקד בהעברת בני משפחתו את הנחל והבאתם למקום מבטחים, לא היתה עליו תביעה. אבל כשהכל בא על מכונו ופנה לעסוק בפכים קטנים, בזוטות, או אז התגרה בו שרו של עשו.

ומכאן, אלינו. כל עוד עוסק האדם בפרנסתו ובצרכי ביתו, אין עליו תביעה. להיפך, גם זה בכלל "עוסק במצוה". אבל בתום יום העבודה, אל לו לעסוק בפכים קטנים. יעלה לבית המדרש, לשיעור תורה. יתחבר למידתו של יעקב אבינו יושב אהלים ולא לשרו של עשו, "איש שדה" אדם בטל! שאז, חלילה, "תקע כף ירכו" הרומזת לצאצאיו, כפירוש הרמב"ן. אשרי הבנים הראויים את אביהם הולך לשיעורי תורה בערבו של יום!

מעין השבוע

"וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו"

נשאלת השאלה: אם המלאך לא היה יכול לגבור על יעקב אבינו – כיצד זה יכול היה לנקוע את כף ירכו? ושאלה נוספת: כדי לנקוע את כף הירך, יש להכות בה, ולא די **לנגוע** בה! ומדוע דווקא כף הירך? וכיצד באמץ נבצר ממלאך לגבור על אדם?

על כל אלו עונה הספורנו בקצרה, כדרכו: **"וירא כי לא יכול לו"** – לרוב דביקותו תמיד בה' יתברך, במחשבה ובדיבור". וכידוע, הדבר בה' בטוח מכל רע, ככתוב "שיויתי ה' לנגדי תמיד – כי מימיני בל אמוט".

מה עשה המלאך? **"ויגע בכף ירכו"**, הוא הצביע על כף הירך של יעקב אבינו. הרגלים הן המוליכות את הגוף, והוא "הודיעו החטא העתיד במדריכי עמו". רמז לו כי תקום הנהגה חילונית שתטעה את העם, "ובדאגתו של יעקב בזה, פסקה דביקותו" – אז יכול היה המלאך לשלוט בו **"ותקע כף ירכו בהאבקו עמו"**!...

ע"פ הספורנו

"על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך"

עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב"

אמר רבי שמעון שקוף לתלמידיו: בואו ונתבונן! יעקב אבינו ניצח בבירור את שרו של עשו עד שבכה והתחנן לו שלחני כי עלה השחר, אך גם הוא סבל ממלחמה זו שצלע על ירכו, ולדורות נתן לנו הקב"ה מצוות לא תעשה של גיד הנשה לזכור את צליעתו ולא את נצחונו [כפי שכתוב: על כן לא יאכלו...כי נגע בכף ירך יעקב] – ולמה? אלא ההסבר הוא: הקב"ה חפץ שנדע כי המתנוכח עם הסופרים ודעותיהם, גם אם הוא מנצח, יוצא צולע!...

רבי שמעון שקוף

"ויבאו על העיר בטח"

מה הביאור ב"בטח" המוזכר כאן?

דבר נורא כותב בזה האלשי"ך: שבאו בטח, באשר לא מחו אנשי העיר תחילה, כי אשמתם רבה יותר משכם, אשר יצרו תקפו, ומאביו, הנוגע בדבר.

היינו שהיו בטוחים בהריגת כל זכר שבעיר, יותר מאשר בהריגת בעל העבירה עצמו – שכם בן חמור, כי החוטא יש בו איזה צד זכות שיצרו תקפו, אבל כל אותם שיודעים ואינם מוחים, "אשמתם רבה יותר", כי הרי אין יצרם תוקפם.

האלשי"ך

"בני יעקב באו אל החללים ויבזו העיר"

הלשון "בני יעקב באו" מורה כי הביזה בוצעה ע"י שאר השבטים, שהרי לא נאמר "ויבאו על החללים ויבזו העיר" בוי"ו החיבור כהמשך לפעולות הקודמות שנעשו ע"י שמעון ולוי – "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר...ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו" – כי אם כענין מחודש – "בני יעקב באו על החללים ויבזו העיר", כלומר, שאר הבנים.

וא"כ יש לבאר מה טעם לא השתתפו שמעון ולוי בביזתם של אנשי העיר?

לפי דברי הרמב"ן, מעשה ההרג של שמעון ולוי היה מוצדק לאחר שידעו כי תושבי שכם, כמו שאר תושבי הארץ, עברו על ז' מצוות בני נח והרי הם בני קטלא וחייבי מיתה, די היה בכך כדי להרגם. ואולם, יעקב אשר כעס על מעשה זה, חשש כי אולי היה ליבם לשמים כאשר מלו את עצמם, ואם כן הרי הם גירי אמת ונשתנה דינם ואינם בני נח.

נמצא, איפוא, כי שמעון ולוי אשר לא חששו לסברת אביהם, סברו כי הגירות גירות אמת, והרי הם עדיין בגיותם, הרי שדין בני נח עדיין נוהג בהם, ולשיטתם לא היו רשאים לבזוז את רכוש המתים, שכן דבר תורה גוי יורש את אביו, וכיון שנותרו בחיים יורשיו של כל מת, הרי הם בעלי הממון, ונמצא שאין כאן כל היתר ללקיחת רכושם של הנהרגים, שהרי יש לו תובעין, היורשים.

אמנם, שאר האחים, אשר לא השתתפו בהריגה, סברו כדעת יעקב, כי היתה זו גירות אמת, והרי הלכה היא, כי גר שמת, נכסיו הפקר לכל אדם.

הרי שלשיטתם היו רשאים לבזוז את רכוש המתים, רכוש הפקר, ומשום כך הזדרזו כדי לזכות בו.

החתם סופר

מאמר השבוע

"עם לבן גרתי"

וברש"י: ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. הקושיא ידועה, אם "ותרי"ג מצוות שמרתי", אזי ודאי שלא עשה את מעשיו הרעים של לבן, ומה לו להדגיש זאת שוב?

כל אדם במשך חיי היום-יום שלו, נחשף למעשי אנשים והתנהגותם, סביבת האדם ומעשי האנשים הסובבים אותו משפיעים על האדם ביותר, לרצונו ושללא ברצונו – בעל כרחו לטוב, או חלילה לרע!

כדי שמעשיהם שאינם הגונים לא ישפיעו עליו, על האדם ב' ברירות: או להינעל בפני העולם ולעצום עיניו שלא לראות הנהגת בני אדם, או לבחון היטב את מעשיהם וללמוד מהם מה עליו לעשות, ומה אסור לו לעשות.

יעקב אבינו מבאר לנו הנהגה זו בדבריו, "עם לבן גרתי", אכן "ותרי"ג מצוות שמרתי", אך לא די בכך, כי הלא דרתי עמו, התעסקתי בעסקי הצאן שלו, ולכך ראיתי את מעשיו דבר יום ביומו, מה אעשה כדי שמעשיו לא ישפיעו עלי לרעה?

על כן הוסיף ואמר: "ולא" – מה לא לעשות, "למדתי ממעשיו הרעים" – התבוננתי היטב במעשיו, כדי ללמוד מהם, מה אסור לעשות.

ראיה לדברים אלו אפשר להביא מלשון הרשב"ם בסוף מסכת פסחים, שם איתא שכנען **ציוה** את בניו לנהוג בה' מידות מקולקלות ביותר, כמו גזל וכדומה. רשב"ם מפרש שם **שהוא לא ציוה אותם להדיא לעשות זאת, אלא מתוך שהוא נהג כך, הורגלו אף הם – דהיינו בניו, שראו את מעשיו, לנהוג כן.**

יהודי אינו יכול להיות במצב של עומד, או עולה הוא, או ח"ו יורד. ע"כ בלתי אפשרי שמעשי האנשים שמסביבו יחלפו לידו ולא יפגעו בו, הם משפיעים עליו לרצונו ובעל כרחו, עד שזה נהיה ממש בבחינת "ציוה", עין רואה ולב חומד, ומח האדם **מצווה** אותו לעשות את הדברים הללו שראה את עמיתו עושה.

על כן לא שייך שיאמר האדם, מעשי האחרים הסובבים אותי אינם משפיעים עלי, זו התכחשות למציאות, משפיעים הם בוודאי! אלא שיכול הוא לבחור, אם ברצונו להתעלות על ידם.

אם מעשים הגונים הם, אדרבה שילמד לעשותם, אך גם במעשים שאינם הגונים, יכול הוא אם ירצה ג"כ להתעלות על ידם, וזאת על ידי שילמד מהם מה "לא", שילמד מהם כיצד אסור לנהוג.

אדרבא תן בליבנו שנראה כל אחד **מעלת** חברו, ולא "חסרונו" חלילה! כי "**שנראה**" תמיד יש, בעל כרחו, נבקש שלכל הפחות נראה "**מעלת**"!...

ע"פ דברי האדמו"ר מויז'ניץ שליט"א

סיפור השבוע

"רוח תשימו בין עדר ובין עדר"

בא' מביקוריו של רבי אלחנן וסרמן בריגה, לפני שעזב את העיר, שאל את בן דודו רבי הירש וסרמן כמה "דמי שתיה" [טיפ] נוהגים פה ליתן למשרתת הנכרית במלון שהתארח בו, האם מטבע בת "לאט" א' יספיק?

התפלא קרובו על שנוהג כאילו בקמצנות. אמר לו רבי אלחנן, מצינו ביעקב אבינו, כאשר שלח דורון לעשו אחיו, ציוה לעבדיו שישימו רווח בין עדר לעדר כדי שייראה דורון מרובה ותשבע עינו של אותו רשע.

ולכאורה, מדוע יעקב נוהג בקמצנות, ואינו מוסיף על העדרים בכדי שיהיו מרובים באמת?

אלא, מפני שלעשו דין גוי, שהוזהר עליו ב"לא תחנם", השתדל איפוא יעקב לא להיכשל במתנות חינם, ולא להוסיף על ההכרח... ולכן כל שטח שיכול היה למלאותו באויר לא נתן בו ממשות!

ויש לציין במעשה זה שכיון שהיה בעיר אחרת בריגה, היה לו לחשוש לאיסור "לא תחנם", אולם אילו היה זה במקום מגוריו, והנכרי שכנו ומכרו, הלא כתבו התוספות בעירובין סד, דאם היה הנכרי שכנו אינו עובר בלא תחנם, דהוי כמו מכירה, כיון שיהיה לו ודאי טובת הנאה מזה.

ובזה יש לבאר מה שאמרו במדרש בפרשתנו "ויחן את פני העיר" ששלח לאנשי שכם מתנות. ולכאורה קשה דהא יעקב דקדק באיסור "לא תחנם"? אלא ע"כ דכיון דבא להתגורר בשכם, אין איסור לא תחנם על שכניו, דהוי כמו מכירה, דודאי יהיה לו טובת הנאה.

גליון תפארת ישראל

שבת שלום!

י"ל לע"נ החכם והצדיק רבי יעקב בן רבי שמעון בוסקילה זצ"ל.

ת.נ.צ.ב.ה.

לכל ענייני העלון נא לפנות למייל ל: kosssover@gmail.com